

Türkiye Kentsel Morfoloji Ağı (TNUM): Araştırma Dinamikleri ve Eğilimleri

Ayşe Sema Kubat¹

Özet

Son yıllarda Türkiye'de kentsel morfoloji çalışmalarına ilgi artmıştır. Kent morfolojisi, Türkiye şehirlerinin karakterini ve kentsel dokusunu daha fazla araştırmak için şehirciliğin niceliksel ve niteliksel izinde yaygın bir çalışma alanı haline gelmiştir. Türkiye'de kent morfolojisini bağımsız ve disiplinler arası bir araştırma alanı haline getirmeyi amaçlayan Türkiye Kentsel Morfoloji Ağı (TNUM), kayda değer bir gelişme olarak 2014 yılında kurulmuştur. TNUM'un temel amacı, kentsel morfoloji çalışmaları için ortak bir platform oluşturmak ve ulusal/uluslararası iş birlikleri geliştirmektir. Bu amaçla TNUM, kent morfolojisi disiplininin etkisini artırmak için çeşitli akademik etkinlik ve organizasyonlar gerçekleştirmiştir. Bu bağlamda TNUM, Türkiye'de sırasıyla Mersin (2015), İstanbul (2018) ve Ankara'da (2021) olmak üzere üç ulusal kent morfolojisi sempozyumu düzenlemiştir ve dördüncü organizasyonu 31 Mayıs - 02 Haziran 2023'te Konya'da gerçekleştirilmektedir. Bu doğrultuda, bu çalışmanın ana amacı, Türkiye'deki kentsel morfoloji çalışmalarını son üç sempozyumun belirlenen temaları üzerinden bağlamsal olarak incelemektir. Ayrıca TNUM'un son on yılda Türkiye'deki güncel morfoloji tartışmalarını ortaya koyan faaliyetlerini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Sonuç olarak araştırma, olası diğer yönleri tartışarak Türkiye'deki morfoloji çalışmalarının kapsamlı bir değerlendirmesinin yapılmasını sağlamaktadır.

Anahtar Kelimeler: TNUM, TNUM ulusal sempozyumu, Bölgesel Ağlar, ISUF, Kent Morfolojisi

1. Giriş

Diğer ülkelerde olduğu gibi Türkiye'de de kentsel form çalışmaları; arkeoloji, mimarlık, kentsel tasarım, şehir planlama, coğrafya ve kent tarihi gibi farklı disiplinler üzerinden irdelenmiştir. Kubat'a (2010) göre, Türkiye Kentsel Morfoloji Ağı'nın (TNUM) kurulmasından önce, yapılan literatür taraması, Türkiye'de kentsel form üzerine önemli araştırmaların çoğunlukla tipo-morfolojik bir yaklaşım kullanan mimarlar ve planlamacılar tarafından yürütüldüğünü göstermektedir. Bununla birlikte, kentsel coğrafyacılar ve tarihçiler ise kent formunun, altında yatan evrimsel faktörlerle ilişkili olarak incelenmesine odaklanmıştır. Ancak yakın zamana kadar, kentsel morfoloji bu disiplinlerin birincil odak noktası olarak ele alınmamıştır. Kent morfolojisi, Türkiye'deki daha geniş akademik topluluk tarafından kabul edilen ve tanınan ayrı bir araştırma alanı olarak ancak şimdi ortaya çıkmaktadır (Kubat, 2010).

Bu perspektiften bakıldığında, IV Kentsel Morfoloji Sempozyumu'nun özel oturumunda, tarafımdan yapılacak olan sunumun temel amacı, sırasıyla Mersin, İstanbul ve Ankara'da düzenlenen son üç Ulusal Kent Morfolojisi Sempozyumunun belirtilen alt temalarına açıkça odaklanarak Türkiye'deki kentsel morfoloji çalışmalarının bağlamsal bir analizini sergilemeyi amaçlamaktayım. Ayrıca, Türkiye'de kent morfolojisi alanındaki son gelişmeleri TNUM'un faaliyetleri üzerinden ortaya koymayı ve Türkiye'de morfoloji araştırmalarının geleceğine dair yeni bir bakış açısı kazandırmak arzusundayım.

Bu doğrultuda sunumum, birbirini takip eden beş bölümden oluşmaktadır. Giriş bölümünde, araştırmanın çerçevesini belirlenmekte, çalışmanın amaçları ve kapsamı ortaya koyulmaktadır. "TNUM: Kökeni, hedefleri ve faaliyetleri" isimli ikinci bölümde, TNUM'un genel özellikleri, faaliyetleri ve organizasyonu açıklanmaktadır. Bir sonraki bölümde, Ulusal Kent Morfolojisi Sempozyumları Özeti'nde, sempozyum etkinliklerine ve temalarına değinilerek yerel morfoloji

¹ Prof. Dr. Türkiye Kentsel Morfoloji Ağı Başkanı, asemakubat@gmail.com

sempozyumları detaylandırılmaktadır. “TNUM Sempozyumlarında Kent Morfolojisi Çalışmalarının Analizi” isimli dördüncü bölümde, yerel sempozyumların bağlamsal analizleri sunulmakta ve Türkiye'deki kentsel morfoloji çalışmalarının genel değerlendirmesi yapılmaktadır. Sonuç bölümünde ise Türkiye'deki kentsel morfoloji araştırmalarının geleceğine atıfta bulunarak sürece ilişkin genelleştirilmiş çıkarımlar yapılmaktadır.

2. TNUM: Kökeni, hedefleri ve faaliyetleri

2.1. ISUF TANIMI ve YEREL/BÖLGESEL AĞLAR

ISUF (International Study of Urban Form), çeşitli ülkelerden kent formu üzerinde çalışmakta olan bilim insanları, araştırmacı ve uygulayıcıları aynı platformda toplamak üzere, 1994 yılında kurulmuş uluslararası bir organizasyondur. Mimarlık, kent ve peyzaj planlama, coğrafya, tarih, sosyoloji gibi disiplinlerin katılımı ile, yapıyı veya doğal alanlarda araştırma ve uygulamaları geliştirmeyi ve bu konuda çalışmalar yapan bilim insanlarını ve uygulamacıları için ortak bir platform oluşturmayı amaçlamaktadır. Böylece kentsel formla ilgili fikirlerin, yöntemlerin ve bulguların uluslararası ve disiplinler arası paylaşımı mümkün olacaktır. (<https://www.urbanform.org>)

II: Dünya savaşı sonrasında kent'in biçimi ile ilgili alanlarda yapılan çalışmalar önem kazanmış, birçok disiplin ve uzmanlık alanının katılımı ile, özellikle mimarlık, arkeoloji, coğrafya, tarih, planlama, kentsel tasarım, mekansal analiz, kentsel miras, mekan dizimi (Space Syntax) ve sayısal yöntemler gibi çok çeşitli disiplinler ve uzmanlık alanlarının katılımı ile araştırma alanları daha geniş bir boyut kazanmıştır. 1994 yılında, 4 farklı dil alanını temsil eden, mimar, coğrafyacı, şehir plancısı ve tarihçilerin bir araya gelmesi ile oluşturulan ISUF, bugün yaklaşık 50 ülkeden 600 kadar bireysel ve kurumsal üye ile faaliyetlerini yürütmektedir.

Her yıl, çeşitli ülkelerde Uluslararası konferanslar düzenleyen ISUF, “Urban Morphology: Journal of the International Seminar on Urban Form” adlı dergiyi yılda 2 kez yayınlayarak, üyeler arasındaki iletişim için uluslararası bir çerçeve sunmaktadır.

TNUM (Türkiye Kentsel Morfoloji Ağı) www.tnum.org.tr ise, ISUF'un bünyesinde, farklı lisanların konuşulduğu ülkelerde, kentsel form araştırmacıları arasında diyalog platformu oluşturmak üzere, ülkesel / bölgesel olarak oluşturulmuş araştırma ağları'ndan biridir. Yerel morfoloji ağlarının koordinatörü olan Profesör **Guiseppa Strapa** (Urban Morphology Journal 2021), ISUF'un bünyesinde, Türkiye kentsel morfoloji ağı ile birlikte 9 aktif ağ olduğunu ve Kuzey Amerika ağının geliştirilmekte olduğunu bildirmiştir. ISUF Tüzüğünde yapılan olumlu müdahaleler, yerel ağların görünürlüğünü artırması açısından memnuniyetle karşılanmış ve artık ISUF'un web sitesinde özel bir bölüm bu ağların duyurularına açık olmaktadır. Önümüzdeki yıllarda, Kent Morfolojisi'nin gelişmesinin sadece araştırmalar ile sınırlı olmamasını öngören ISUF üyeleri, eğitime de önem verilmesi gerektiğini vurgulamışlar ve ilki 1922'de Roma da olmak üzere, tüm yerel ağların öğrencilerine/öğretim üyelerine açık yaz okulları gerçekleştirmişlerdir ve gelecek yıllar için farklı ülkelerde yaz okulları planlanmaktadır. Önümüzdeki yıllarda planlanan tüm etkinlikler ISUF web sitesi aracılığıyla tüm üyelere duyurulmaktadır.

Glaskow'da 2021 tarihinde tertiplenen ISUF konferansı ve sonrasında 2022 de gerçekleşen Lodz/Krakow konferansları Pandemi'nin yaşandığı dönemlere rastlamasına ve bilimsel toplantı organizasyonlarının yüz-yüze yerine çevrimiçi tertiplenmesinin birtakım güçlükler getiriyor olmasına rağmen, bölgesel ağların faaliyetlerinin oldukça yoğun gerçekleştiği saptanmıştır. Çevrimiçi toplantılar yüz yüze toplantıların yerini tam olarak dolduramadığı görülse de, dijital iletişim araçlarının kullanımının artışı olumlu katkılar sağlamış ve farklı araştırma grupları arasındaki bilgi alışverişi fırsatlarını önemli ölçüde arttırmıştır.

2020 – 2022 yıllarını kapsayan bu dönem içinde, farklı bölgesel ağlar tarafından, aşağıda sıralanan 7 etkinliğin tertip edilmiş olması kentsel morfoloji üzerine yapılan çalışmaların, dünya üzerinde yaygınlaştırılmasına önemli bir katkı sağlanmıştır. Aşağıda isimleri ve yerleri belirtilen ve

genellikle çevrimiçi yapılan bu seminerler arasında sadece PNUM çevrimdışı yapılmıştır; Çin, (CNUM), Kıbrıs (II. CyNUM), Polonya (III ICSUS), İspanya (V ISUF-H), İtalya, Bolonya (VI. ISUFItaly), Türkiye (III TNUM), Brezilya, Rio de Janeiro, (X. PNUM) uluslararası bölgesel ağlar tarafından gerçekleştirilen kayda değer organizasyonlardır.

Strappa (Urban Morphology Journal 2023), bu organizasyonların, özgün karakterleri olan farklı kültürel alanlardaki, kentsel morfoloji konusunda fikir alışverişlerinin artmasına olanak tanınması açısından önemli olduğuna inanmaktadır. Ayrıca kent morfolojisi çalışmalarının gerçek hayattan alınan uygulama projeleri ile desteklenmesi ve ortak çalışmaların yapılması bu bilim alanının gelişmesine olumlu katkılar sağlayacağına ve kesinlikle gerekli olduğuna dair vurgular yapmıştır.

Bugün, Konya Üniversitesi tarafından tertiplenen IV. TNUM sempozyumu'nun, ülkemizin belli yörelerinden çalışmaların, araştırmaların tanıtımının yanı sıra dünyadaki kentsel morfoloji çalışmalarına da olumlu katkılar sağlayacağına inanılmaktadır. Sempozyumların kendi dilimizde yapılması konusundaki kararımız, ülkemizin çeşitli yörelerinden katılan üyelerimiz arasında konunun daha anlaşılır kılınması ve Kent Morfolojisi konusunda Türkçe literatür geliştirilmesi amacımızı destekleyecektir.

2.2. TNUM'un kentsel morfoloji çalışmaları için ortak bir platform olarak kurulması

Türkiye'de son yıllarda kent morfolojisi ile ilgili araştırma ve tez çalışmalarının artması, konuya bir çalışma alanı olarak ilginin artmasına neden olmuştur. Bu çerçevede, ISUF'un bünyesinde geliştirilmiş bölgesel ağlarından biri olan TNUM, Türkiye'de yapılan öncü çalışmaların paylaşılması, derinleştirilmesi ve kent morfolojisi alanında ulusal/uluslararası iş birliklerinin geliştirilmesi amacıyla ortak bir platform oluşturmak amacıyla kurulmuştur.

TNUM'un kuruluş çalıştayını, 11 Nisan 2014 tarihinde Mersin Üniversitesi Mimarlık Fakültesi'nde, Akdeniz Kent Araştırmaları Merkezi ev sahipliğinde, Türkiye'nin 7 üniversitesinden 16 araştırmacı ve akademisyenin katılımıyla gerçekleştirilmiştir. Çalıştay sonucunda, başkanlığını İstanbul Teknik Üniversitesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü'nden "Ayşe Sema Kubat"ın yaptığı, kuruluş çalıştayına katılan araştırmacılardan "TNUM Yönetim Kurulu" oluşturulmuştur. Mersin Üniversitesi Akdeniz Kentsel Araştırmalar Merkezi Müdürü Tolga Ünlü, TNUM kurulduğu günden bu yana kent morfolojisi üzerine yapılan araştırma ve yayınların büyümesinde önemli bir rol oynamış ve araştırmacıları Türkiye ve diğer ülkelerdeki kentlerin morfolojik dönüşümlerini farklı yöntem ve yaklaşımlar kullanarak keşfetmeye teşvik etmiştir. Bugün Tolga Ünlü ISUF genel sekreteri olarak uluslararası platformda önemli bir rol oynamaktadır.

2.3. Araştırma ve Yayınlar

TNUM'un kurulmasının ardından, "Kentsel Morfoloji Dergisi'nde (Journal of Urban Morphology) Türk yazarlı makalelerin yanı sıra (Ünlü & Baş, 2016; 2017; Çalışkan & Mashhoodi, 2017; Eskidemir & Kubat, 2020; Kırtaş & Tomruk, 2023) çeşitli türlerde Yapılı Çevre özel sayısı (Special Issue of the Journal of Built Environment) (Çalışkan & Şevik, 2022) ve katkılarının yer aldığı ICONARP gibi diğer ulusal ve uluslararası atıf dergilerinde de yayımlanan kentsel morfoloji araştırmaları (Kubat, 1997; Hazar & Kubat, 2015; Karaulan & Kubat, 2016; Kubat, 2019; Ünlü & Baş, 2019; Hazar & Özkan, 2020; Çalışkan, Mashhoodi & Akay, 2022, Çalışkan & Şevik, 2022; Çalışkan & Barut, 2022; Küçük Çalışkan & Kubat, 2022; Ünlü, 2022) yer almaktadır.

Türkiye'deki üniversitelerin lisansüstü programlarında, kentlerin tarihsel kültürel, sosyal, ekolojik ve mekansal değişim ve dönüşümleri sonucunda biçimlenmelerine ilişkin çalışmalar yapılmaktadır. Son yıllarda, Morfoloji çalışmaları yeni boyutlar kazanmış, Mekan dizimi (Space Syntax) gibi parsel, bina ve sokak konfigürasyonlarına odaklanan sayısal yöntemler ile açıklanabilen çeşitli farklı bakış açılarının yanısıra MRG Conzen tarafından tanımlanmış, uluslararası literatürde "Conzenian" olarak tanımlanan kavramlar, çeper kuşak alanları, morfolojik bölgeleme ve mimari ölçekte "tipo-morfolojik" yaklaşımlar çalışma alanına katılmıştır.

2.4. Ulusal ve Uluslararası Görünürlük

2.4.1. Ulusal Kentsel Morfoloji Sempozyumları

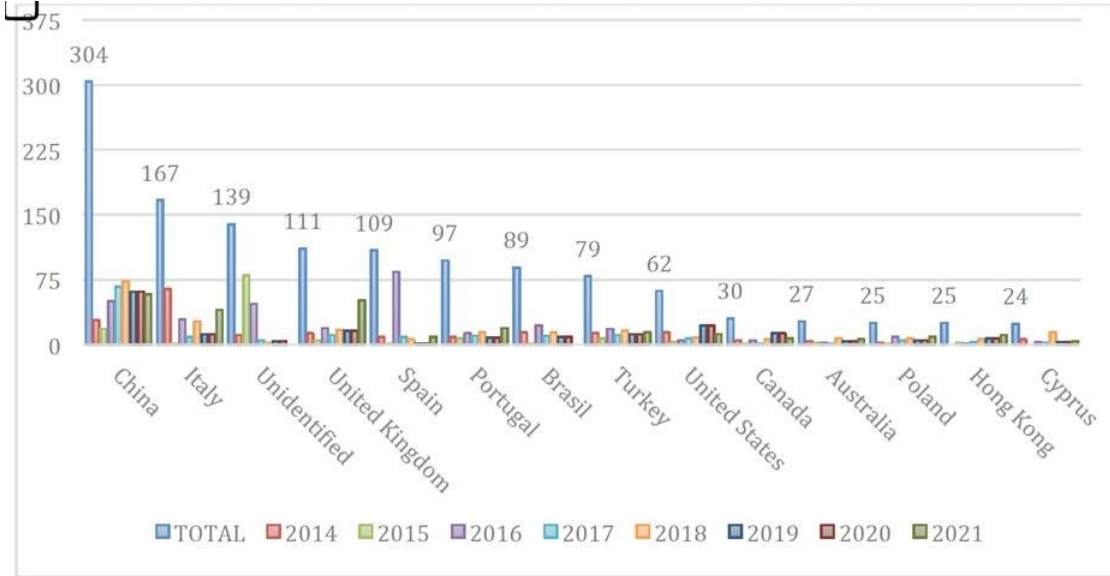
TNUM, farklı teorik arka planlara sahip araştırmacılar arasındaki olası iş birliğini geliştirmek, araştırma ağının ulusal ve uluslararası görünürlüğünü artırmak ve yerel literatüre katkıda bulunmak amacıyla çeşitli akademik etkinlik ve organizasyonlar gerçekleştirmektedir. Bu bağlamda, TNUM'un birincil etkinlikleri ve bu sunumun odak noktası olan üç ulusal kent morfolojisi sempozyumu, Ağın 2014 yılında kurulmasının ardından sırasıyla Mersin (2015), İstanbul (2018) Ankara'da (2021) ve bugün Konya (2023) olmak üzere Türkiye'nin, Anadolu'nun çeşitli şehir ve üniversitelerinde düzenli olarak düzenlenmeye başlanmıştır.

2.4.2. Kentsel Morfoloji Konuşmaları

Kentsel Morfoloji Konuşmaları, 2022 yılından bu yana, öncelikle kentsel morfoloji alanında çalışan genç araştırmacıların çalışmalarını paylaşmalarını sağlamak, yeni araştırmacıları teşvik etmek amacıyla aylık sanal etkinlik olarak düzenlenmekte ve farklı morfolojik araştırma yaklaşımlarını tartışmayı amaçlamaktadır. Şimdiye kadar beş katılımın gerçekleştirildiği etkinlikte, yerel ve uluslararası araştırmacılar çeşitli morfolojik unsurlar ve yöntemlere dayalı çalışmalarını sunmuştur.

2.4.3. Uluslararası Kentsel Form Semineri /International Seminar on Urban Form (ISUF)

1994 yılından itibaren farklı ülkelerden üniversitelerin ev sahipliğinde düzenlenen ISUF sempozyumlarına Türk araştırmacıların katılımı TNUM'un kuruluşuna kadar oldukça az sayıda olmuştur. Ancak, özellikle 2014 yılında Porto'da düzenlenen sempozyum sonrasında, Türk araştırmacıların/akademisyenlerin katılımında artışlar görülmüştür. ISUF tarafından 2022'de hazırlanan ISUF'un konferanslarındaki "üyelik yapısına ilişkin bilgiler içeren Ara Rapor"a göre (Cömert, 2022), 2014-2021 yılları arasında, her yıl gerçekleşen ISUF sempozyumlarında, yaklaşık 80 Türk araştırmacı bildiri sunmuştur (Şekil 1).

Şekil 1 Ülkelere göre son 8 ISUF konferansına katılan delege sayısı (Cömert N.Z. 2022)

2.4.4. Marmara Uluslararası Kent Forumu, Urban Forumu'na (MARUF) Katkı

TNUM, ISUF sempozyumlarının yanı sıra, 2019'dan bu yana kentsel sorunlar üzerine İstanbul merkezli uluslararası bir bienal olarak düzenlenen ve UN-Habitat gibi birçok uluslararası kuruluş tarafından da desteklenen Marmara Kent Forumu'nda (MARUF) da rol oynamaktadır. 2021'de

TNUM; ISUF ve TNUM'dan konuşmacıların katılımıyla "Cities: resolved – urban morphology for better planning and architectural practices" başlıklı özel bir oturum düzenlemiştir. Bu sunuma, Karl Kroft, Vitor Oliveria, Olgu Çalışkan, Tolga Ünlü ve Ayşe Sema Kubat'ın yanısıra Ezgi Küçük Çalışkan moderatör olarak katılmıştır.

2.4.5. Kentsel Morfoloji Sözlüğü

TNUM'un son odak noktalarından biri, yerel araştırmacıların kent morfolojisi literatürüne yaptığı bilgi ve katkıları kavram ve terminoloji açısından güçlendirmek için Larkham ve Jones (1991) tarafından oluşturulan ve ISUF tarafından yayınlanan "Urban Morphology Glossary / Kentsel Morfoloji Sözlüğü"nin Türkçe çevirisidir. Sözlük çevirisi, hem kavramların güncel literatürdeki tanımlarını sunmayı hem de Türkçede kullanılacak terimler için bir öneri sunmayı amaçlamaktadır. Ayrıca Türkçe sözlüğü zenginleştirmek için Sözlük, "Mekan Dizimi" ve "şehir formu"na ilişkin yerel kavramların eklenmesini planlanmaktadır.

3. Ulusal Kentsel Morfoloji Sempozyumlarının Özeti

3.1. Türkiye Kentsel Morfoloji Araştırma Ağı 1. Sempozyumu "Temel Yaklaşımlar ve Teknikler" Mersin Üniversitesi, Akdeniz Kent Araştırmaları Merkezi

Kuruluş Çalıştay'ını takip eden yıl içerisinde, TNUM'un ilk sempozyumu Mersin Üniversitesi Akdeniz Kent Araştırmaları Merkezi tarafından düzenlenmiştir. 22-23 Ekim 2015 tarihlerinde gerçekleştirilen sempozyum, "Temel Yaklaşımlar ve Teknikler" teması ile şehir planlama ile şehir ve mimari tasarım alanlarındaki şehir morfolojisi araştırma ve uygulamalarının bir araya getirilmesine zemin hazırlamıştır. Sempozyumda Türkiye'deki 19 farklı üniversiteden 56 katılımcının gerçekleştirdiği 35 araştırmanın sunumuna yer verilmiştir (Ünlü, 2015). Araştırma, kentsel morfoloji, kentsel büyüme ve kentsel çeper kuşaklar, kentsel formun tarihi, kamusal alan ve mekansal algı, morfolojik ajanslar, tipolojik morfoloji gibi farklı yöntem ve teknikler de dahil olmak üzere farklı alt temalarla çeşitlilik sunarak sempozyumun içeriğini zenginleştirmiştir.

Sempozyumun ilk gününde katılımcıların sunumundan önce, tartışma ortamı yaratabilmek için farklı bilim insanları tarafından, gerçekleştirmiş oldukları araştırma projeleri hakkında özel oturumlar, düzenlenmiştir. İlk oturum, sempozyumun ev sahibi Mersin'in kentsel gelişimi, parsel ve yapı dokularının dönüşümünü ortaya koymak amacıyla gerçekleştirilmiştir. Bu oturumda, Ünlü ve Baş (2015), tarihsel-coğrafi yaklaşım ve morfogenetik yöntemle analiz edilen Mersin'in çeper kuşak oluşum ve değişim süreçleri ile gelişim döngülerini ortaya koymuştur. Kentsel biçim çalışmalarına iki farklı yaklaşımın somutlaştırıldığı ikinci oturum, Kubat'ın (2015) "Mekan Dizim (Space Syntax)" yönteminin kullanımı üzerine açtığı bir tartışmayla başlamıştır. Tartışma, mekansal organizasyon ile sosyal biçimlenmeler arasındaki ilişkinin Türkiye'den geniş kapsamlı örnek şehirler üzerinden nasıl inceleneceğine işaret edilerek daha da geliştirilmiştir. Bilsel (2015) ise kent morfolojisi çalışmalarının kent tarihi araştırmalarıyla birleşimini uluslararası bir perspektiften Fransa ve İngiltere örneklerini inceleyerek detaylandırmıştır.

TNUM'un ilk sempozyumu, özel oturumlar ve katılımcılar tarafından sunulan araştırmalar üzerinden ilerleyen tartışmalar sayesinde, kentsel morfolojinin Türkiye'deki mevcut araştırma ve uygulamalarda nasıl ele alınabileceğini ortaya koymuş ve kentsel form çalışmalarının farklı disiplinlere konu olma potansiyeline dair ipuçları vermiştir. Bunun yanı sıra sempozyum, TNUM'un kurumsallaşma sürecini desteklemek ve araştırmacıların olası iş birliklerinde yer alması adına ileriye dönük etkinlik ve organizasyonlara ilişkin karar alma süreçlerine öncülük etmiştir.

3.2. Türkiye Kentsel Morfoloji Araştırma Ağı, II. Kentsel Morfoloji Sempozyumu "Değişken Kent, Mekân ve Biçim" İTÜ Mimarlık Fakültesi]

TNUM adına Ayşe Sema Kubat'ın başkanlığını yaptığı sempozyumun ikincisi, 31 Kasım - 02 Aralık 2018 tarihlerinde İstanbul Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi'nde gerçekleştirilmiştir.

Sempozyumun teması “DeğişKent: Değişen Kent, Mekan ve Biçim” olarak belirlenmiştir. Sempozyum; morfolojik yapı değişimi, kuram ve teknikler; kentsel morfoloji ve planlama/mimarlık/tasarım; morfoloji okulları, analiz teknikleri ve sayısal yöntemler; kent formunda tarihsel değişimler; kent yapısında üst ölçekli değişimler; kentsel büyüme ve çeper kuşaklar; kırsal tipoloji ve değişen morfolojik yapısı; kentsel dönüşüm ve yenileme; değişim ve toplum, aktörler ve yönetim; kamusal alan ve mekanın sosyal kullanımı; kentsel morfoloji ve mekansal algı; teknolojik yenilikler ve morfolojik değişimler; savaş ve afet sonrası kent formunda değişim; olmak üzere, 13 alt temadan oluşmaktadır.

İstatistiklere göre (Kurtuluş & Kürkçüoğlu, 2018), İstanbul'daki ikinci sempozyum, Mersin'deki ilk sempozyumun ardından katılımcı kitlesini genişleterek ulusal ve uluslararası kuruluşlardan 118 bildiri özeti almıştır. Sempozyum kapsamında, belirtilen alt temalar altında sınıflandırılan ve onaylanmış 56 araştırma iki paralel oturumda sunulmuş ve oturumlara yaklaşık 80 kişi katılmıştır.

Sempozyumun tüm günlerinde katılımcı sunumlarının yanı sıra açılış konuşmalarının yapıldığı özel oturumlar da düzenlenmiştir. Açılış oturumunda Kubat (2018), farklı karşılaştırmalı analiz yöntemlerinin uygulanması için potansiyel ve zorlayıcı bir vaka alanı olarak İstanbul'un çok katmanlı yapısını ve benzersiz özelliklerini ortaya koymuştur. Bilsel (2018), ikinci açılış konuşmasında “Versailles Morfoloji Okulu'na vurgu yaparak Paris'in yenilenme sürecine açıklık getirmiştir. Sempozyumun ertesi günü iki konuşmacı, Ünlü (2018) ve Güvenç (2018) morfolojik yapının kentsel mekanın dönüşüm sürecindeki etkisini ard arda ortaya koymuşlardır. Kent dokusunun başlangıcından tasarım sürecine kadar nasıl geliştiğine dair son konuşma, İtalyan “Severio Muratori ekolü”nün kentsel morfoloji alanındaki etkisine yoğun bir vurgu yaparak Strappa (2018) tarafından verilmiştir. Bu sunum, İtalyanların kent morfolojisine bakış açılarını ve mimar gözü ile yaptıkları yorumları, coğrafyacılar tarafından farklı yaklaşımlarını açıklaması açısından oldukça ilgi çekici olmuştur.

Tüm oturumların sonucunda bu sempozyum, farklı dinamikler doğrultusunda bir değişim süreci yaşayan kentlerin morfolojik yapılarının tartışılmasını, planlamaya, kentsel tasarıma etkilerini ve TNUM'un etkisinin daha geniş bir perspektifte güçlendirilmesinin gereğini, ön plana çıkarmıştır.

3.3. Türkiye Kentsel Morfoloji Araştırma Ağı, III. Kentsel Morfoloji Sempozyumu "KENT MORFOLOJİLERİ: Kentsel Form Araştırmalarında Çok Boyutlu Yaklaşımlar" ODTÜ Mimarlık Fakültesi]

ISUF'un kuruluşundan 25 yıl sonra TNUM'u temsilen, başkanlığını Cana Bilsel ve Olgu Çalışkan'ın beraberce yaptığı sempozyumun üçüncüsü 3-5 Mayıs 2021 tarihleri arasında Orta Doğu Teknik Üniversitesi Mimarlık Bölümü ile Şehir ve Bölge Planlama Bölümü, beraberliğinde düzenlenmiştir. Kent morfolojisi alanının metodolojik, tematik, disiplinler ve epistemolojik nitelikleri üzerine bir değerlendirme yapmak amacıyla “Kent Morfolojileri: Kentsel Form Araştırmalarında çok boyutlu Yaklaşımlar” temalı sempozyum, COVID-19'un küresel salgını sebebiyle “çevrimiçi” olarak gerçekleştirilmiştir. Söz konusu nitelikler 5 alt tema altında tartışılmıştır: kentsel morfolojisinde yaklaşımsal çeşitlilik (yöntemsel, kuramsal pedagojik açıdan yorum ve yaklaşım çeşitliliği); disiplinler arası çeşitlilik ve etkileşim; yöntemsel çeşitlilik; bağlamsal ve sorunsal boyutlar; ve pedagojik çeşitlilik. Bu kapsamda, farklı alanlardan 135 araştırmacı tarafından 69 bildiri sunulmuştur. Pandeminin getirdiği kısıtlamalara rağmen sempozyum, sayısal ortamda (çevrimiçi), etkinliğe kayıt yaptıran ve sempozyumu izleyen Türkiye ve yurt dışından toplam 462 kişi olmak üzere önemli bir izleyici kitlesini başarıyla kendine çekmiştir. (Şevik, Okumuş, Efeoğlu & Parlak, 2022).

Sempozyumun ana temasını genişletmek amacıyla katılımcı araştırmacılar öncesinde özel oturumlar halinde Ayşe Sema Kubat, Giuseppe Strappa, Peter Larkham ve Tolga Ünlü tarafından çok sayıda açılış konuşması yapılmıştır. Kubat (2022), bir Bizans şehri olarak erken ortaya çıkışından yirminci yüzyılın ortalarında ve sonrasında modern bir metropol olarak hızlı büyümesine kadar, İstanbul'un kentsel gelişiminin kapsamlı bir tarihsel-coğrafi analizini sunmuştur. Hızlı kentleşme sürecinde şehrin çeperlerinin kırılğan morfolojik özelliklerini planlamanın gerekliliğini ortaya

koymuş ve bu bağlamda planlama perspektifinin önemini vurgulamıştır. **Strappa (2022)**, doğa ile mimari arasında açık bir ayırım fikrine meydan okumuş ve tasarımın maddeyi bilinçli olarak nasıl malzemeye dönüştürebileceğini araştırmıştır. Sempozyumun üçüncü gününde **Larkham (2022)**, morfoloji çalışmalar alanının, daha güçlü gelişebilmesi için, potansiyellerinin ve eksikliklerinin altını çizerek, kentsel morfolojideki disiplinler arası ve karşılaştırmalı yaklaşımların derinlemesine bir değerlendirmesini yapmıştır. **Ünlü ise (2022)** kapanış açılış konuşmasında, kentsel büyümeyi ve dönüşüm süreçlerini yönlendirmede yer alan aktörlerin etkilerine odaklanarak Türkiye şehirlerinin dönüşümünü analiz etmek için bir çerçeve sunmuştur.

Bu sempozyumda ayrıca, kent morfolojisindeki çok boyutlu yaklaşımlara ilişkin konuşma ve sunumların yanı sıra, sempozyum kapsamında yapılan araştırmaların yerel literatüre katkıları vurgulanarak, farklı alanlardan araştırmacıların TNUM'daki güçlerinin artırılmasında “işbirliği”nin önemi vurgulanmıştır.

3.4. Türkiye Kentsel Morfoloji Araştırma Ağı, IV. Kentsel Morfoloji Sempozyumu “MORFOLOJİNİN EVRİMİ: GEÇMİŞTEN GELECEĞE, TEORİDEN PRATIĞE” (KTUN-Konya Teknik Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi)

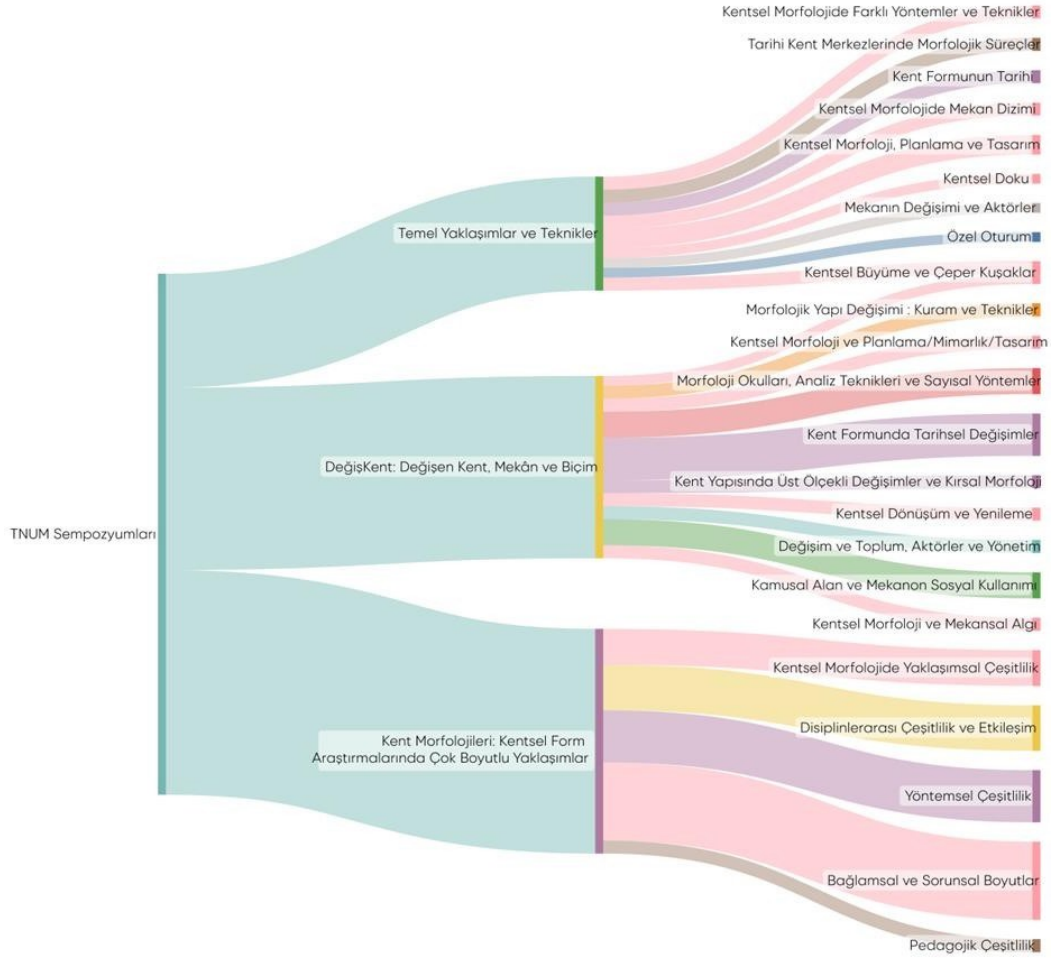
Konya Teknik Üniversitesi Mimarlık ve Tasarım Fakültesi Şehir ve Bölge Planlama Bölümü'nün ev sahipliğinde gerçekleştirilecek olan sempozyum, 31 Mayıs-2 Haziran 2023 tarihleri arasında Konya'da gerçekleştirilecektir. Ana teması “evrim” olan sempozyum, “Morfolojinin Evrimi: Geçmişten Geleceğe, Teoriden Pratiğe”, kentsel morfolojinin tarihsel ve teorik bir çerçeveden pratik uygulamalara dönüşümüne odaklanmayı planlamaktadır. Bu amaçla, sempozyumda morfoloji çalışmalarının dün, bugün ve geleceğinin, 6 alt tema üzerinden tartışılması beklenmektedir: kentsel morfoloji araştırmalarının evrimi: kuram, teknik, yöntem ve pratikler; kentsel morfolojide disiplinler arası ilişkiler ve eğitim; kentsel morfolojide sosyal bağlam: kamusal alan, mekansal algı, mekanın sosyal kullanımı ve aktörler; bölgesel, kentsel ve mimari ölçekte form ve mekanın evrimi; değişen koşullar karşısında morfolojinin evrimi: ekonomi, teknoloji, iklim değişikliği, doğal afetler, savaş, pandemi vb.; kültürel mirasın korunması, tarihi kentler ve çağdaş tasarım.

4. TNUM Sempozyumlarında Kentsel Morfoloji Çalışmalarının Analizi

Bu bölümde, TNUM yerel sempozyumlarının bağlamsal izlerini ortaya çıkarmak için çeşitli analizler yapılmıştır. Analizleri morfolojik perspektiften çerçevelemek için, **Kropf'un (2018)** kentsel morfolojideki yaklaşım taksonomisi kullanılmıştır: tipo-morfolojik yaklaşım, konfigürasyonel yaklaşım, tarihsel-coğrafi yaklaşım ve mekansal-analitik yaklaşım. Buna bağlı olarak, iki analiz seviyesi vardır: (1) tüm sempozyumların entegre analizleri ve (2) her sempozyumun özel analizleri. Ayrıca vaka çalışmalarının konumuna göre sempozyum bildirilerinin mekansal dağılımının haritası da çıkarılmıştır.

4.1. Sempozyumların bağlamsal analizi

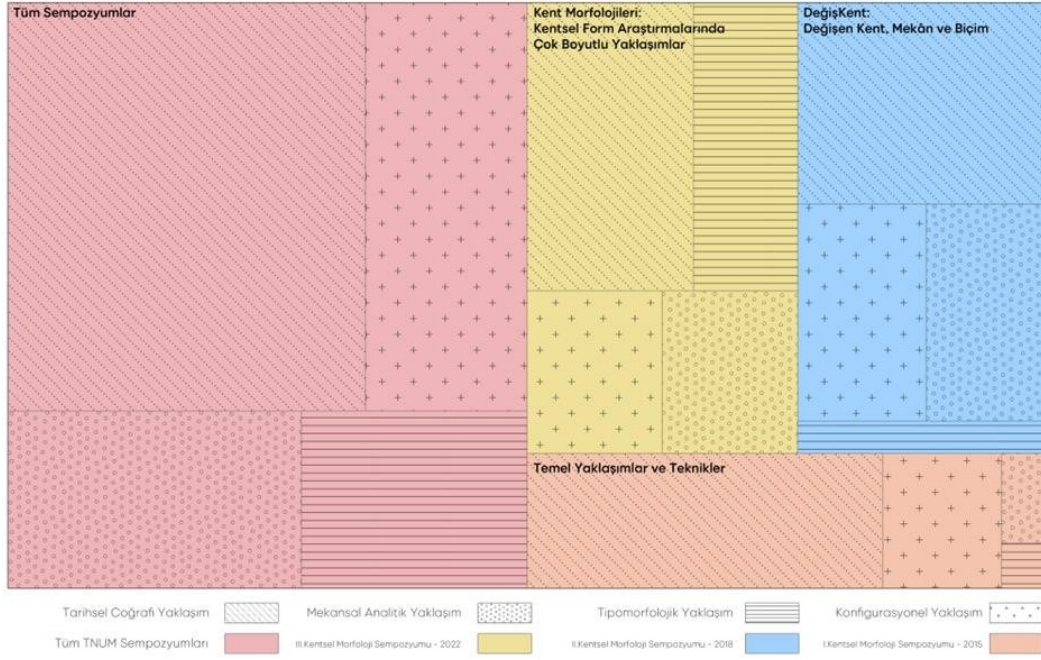
TNUM, bugüne kadar üç ulusal sempozyum düzenlemiştir. Her sempozyumun analiz edilmesiyle sempozyum bildirilerinin temalara ve alt temalara göre dağılımı görselleştirilmiştir (**Şekil 2**). Buna göre toplam 160 bildiri bulunmakta olup her sempozyumun ağırlığı sırasıyla: I. Ulusal “Temel Yaklaşımlar ve Teknikler Sempozyumu” 35 bildiri, II. Ulusal Sempozyumu “DeğişKent: Değişen Kent, Mekan ve Biçim” 56 bildiri ve III. Ulusal Sempozyum “Kent Morfolojileri: Kentsel Form Araştırmalarında Çok Boyutlu Yaklaşımlar” 69 bildiri içermektedir. TNUM'un görünürlüğünün artmasıyla birlikte, sempozyumlardaki bildiri sayısının 2015'ten 2021'e kadar sürekli olarak arttığı görülmektedir.

Şekil 2 Sempozyum temalarına göre üç sempozyumun genel analizi

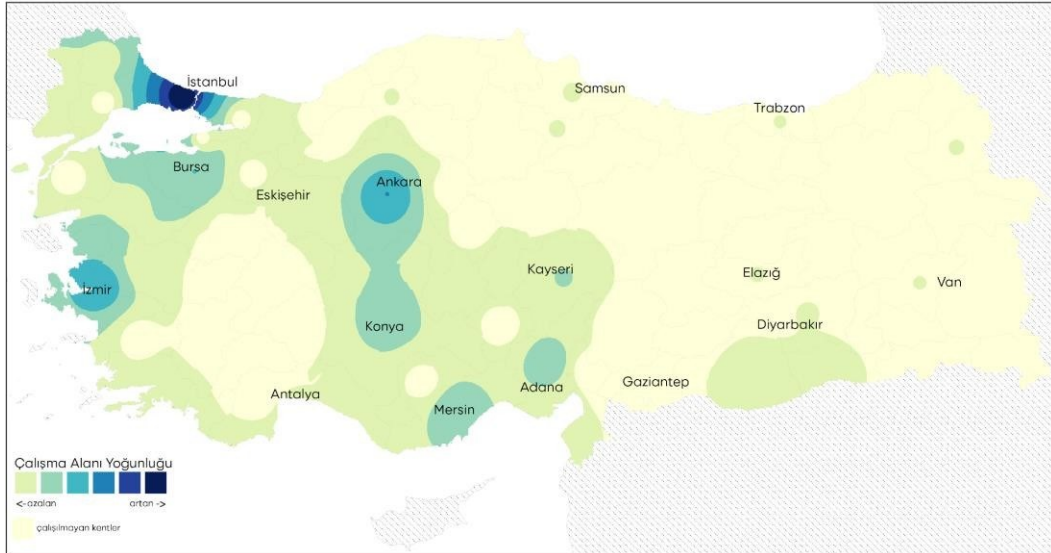
Bu üç TNUM Ulusal sempozyumunun genel analizlerine ek olarak, her bir sempozyumun özelliklerini ve genel dağılımı temsil etmek için tüm bildiriler morfolojik bir perspektiften sınıflandırılmıştır (Şekil 3). Bu taksonomi yürütmek için tipo-morfolojik, konfigürasyonel, tarihi-coğrafi ve mekansal-analitik yaklaşımlar kullanılmıştır. Bu anlamda üç sempozyumdaki bildirilerin %48'i tarihsel-coğrafi süreç kategorisinde yer almaktadır. Konfigürasyon yöntemi, bildirilerin %22'sini oluşturan ikinci en yüksek sıralamaya sahiptir. Uzamsal analitik yaklaşım tüm bildirilerin %17'sine sahipken, tipo-morfolojik süreç %13'e sahiptir.

Aynı analiz, her sempozyum için özel olarak da yapılmıştır. Bu anlamda I. Ulusal Sempozyum'daki bildirilerin %69'u tarihsel-coğrafi yaklaşımdadır. Bunu takiben, biçimsel (konfigürasyonel) yaklaşım çalışmaların %23'ünde görülmektedir. Tipo-morfolojik ve mekansal analitik yaklaşım tüm bildirilerin sadece %9'unu oluşturmaktadır. Aynı şekilde II. Ulusal Sempozyum'da, tarihsel-coğrafi yaklaşım %45 ile en büyük paya sahiptir ve konfigürasyonel yaklaşım %25 ile ikinci en yüksek ağırlığa sahip kategoridir. Bildirilerin % 23'ünü oluşturan uzamsal analitik yaklaşımda dikkat çekici bir artış görülmektedir. Tipo-morfolojik yaklaşım ise % 7 ile en az sayıdaki çalışma grubunu oluşturmaktadır. III. Ulusal Sempozyum'da tarihsel-coğrafi yaklaşım, tüm yaklaşımlar arasında keskin bir düşüş olmasına rağmen %39 ile en önemli paya sahiptir. Tipo-morfolojik yaklaşım çalışmaların %25'i ile öne çıkarak ikinci en yüksek ağırlığa sahiptir. Mekânsal analitik yaklaşım ve konfigürasyonel yaklaşım, teslim edilen bildirilerin %18'inde gözlemlenerek aynı orana sahip olmaktadır.

Şekil 3 Kent morfolojisinde farklı yaklaşımlara dayanan üç sempozyumun analizi

Tüm sempozyumlardaki bildirilerin mekansal dağılımını anlamak için bildirelere konu olan Türkiye'deki vaka çalışmalarının konumuna dayalı bir sıcak nokta analizi (hotspot analysis) haritası çıkarılmıştır. Bu anlamda çalışmaların çoğunun Türkiye'nin orta, batı ve güney bölgelerinde yoğunlaştığı gözlemlenmektedir (Şekil 4). Tüm bildiriler arasında İstanbul, 39 çalışma ile en çok tercih edilen vaka alanı olarak öne çıkmaktadır. 12 bildiri ile Ankara ve 10 bildiri ile İzmir ikinci en popüler çalışma alanları olmaktadır. Bu popüler şehirler Adana, Konya, Mersin ve Bursa takip ederken, diğer şehirler görece daha az araştırmaya konu olmuştur.

Şekil 4 Örnek olay incelemelerinin konumuna göre sempozyum bildirilerinin mekansal dağılımı

Özellikle I. Ulusal Temel Yaklaşımlar ve Teknikler Sempozyumu'nda bir önceki bölümde belirtildiği gibi dokuz alt tema yer almaktadır. Bu anlamda toplam 35 adet araştırmanın alt temalara göre dağılımı bu şekildedir: Kent Morfolojisinde Farklı Yöntem ve Yaklaşımlar - 4 bildiri; Tarihi Kent Merkezlerinde Morfolojik Süreçler - 4 bildiri; Kentsel Büyüme ve Çeper Kuşaklar - 4 bildiri alt temalarına ayrılmaktadır. Kent Formunun Tarihi - 4 bildiri; Kent Morfolojisinde Mekan Dizimi - 4

bildiri; Kent Morfolojisi, Planlama ve Tasarım - 6 bildiri; Kent Dokusu - 3 bildiri; Kentsel Mekandaki Değişimler ve Aktörler - 3 bildiri ve Özel Oturum - 3 bildiri, ile yer almıştır.

II. Ulusal Sempozyumu “Değişkent” | Değişen Kent, Mekan ve Biçim toplam 56 bildiri ile görece daha fazla katılımcıya sahiptir. Buna göre alt temalar aşağıdaki sayılarda bildiriler içermektedir: Morfolojik Yapı Değişimi: Kuram ve Teknikler - 4 bildiri, Kentsel Morfoloji ve Planlama/Mimarlık/Tasarım - 4 bildiri, Morfoloji Okulları, Analiz Teknikleri ve Sayısal Yöntemler - 8 bildiri; Kent Formunda Tarihsel Değişimler - 13 bildiri; Kırsal Tipoloji ve Değişen Morfolojik Yapısı - 4 bildiri; Kentsel Büyüme ve Çevre Kuşaklar - 3 bildiri; Kentsel Dönüşüm ve Yenileme - 4 bildiri; Değişim ve Toplum, Aktörler ve Yönetim - 4 bildiri; Kamusal Alan ve Mekanın Sosyal Kullanımı - 8 bildiri ve Kentsel Morfoloji ve Mekansal Algı - 4 bildiri olarak tespit edilmiştir.

TNUM'un son sempozyumu olarak III. Ulusal Sempozyum olan “Kent Morfolojileri: Kentsel Form Araştırmalarında Çok Boyutlu Yaklaşımlar Sempozyumu, 69 bildiri ile en yüksek çalışma sayısına sahiptir. Beş alt tema şu şekilde nicelleştirilmiştir: Kentsel Morfolojide Yaklaşımsal Çeşitlilik - 11 bildiri; Disiplinler arası Çeşitlilik ve Etkileşim - 14 bildiri; Yöntemsel Çeşitlilik - 16 bildiri; Bağlamsal ve Sorunsal Boyutlar - 24 bildiri ve Pedagojik Çeşitlilik - 4 bildiri, ile sonuçlanmıştır.

4.2. Türkiye'deki Güncel Morfoloji Tartışmalarının Değerlendirilmesi

Kent morfolojisi; gündemine hızla artan ilgi ile Batı merkezli literatürden gelişmekte olan ülkeleri de içine alan, sosyo-kültürel açıdan çok yönlü ve zengin bakış açılarına doğru büyüyen bir araştırma alanına dönüşmüştür. Bu anlamda tarihsel mimari ve mekansal üretim süreçlerinden, kent dokusunun işlevsel, sosyal ve ekolojik karakterine ve şekillenmesine kadar uzanan geniş bir konu yelpazesi kent morfolojisi içinde yer almaktadır. Ayrıca, Coğrafi Bilgi Sistemleri (CBS) ve sayısal tasarım yöntemlerinin geliştirilmesi, morfolojiyi analitik temeline ek olarak üretken bir araştırma alanı haline getirmektedir. Bu tür yeni gelişmeler, kentsel morfolojinin gerçek kentsel biçimler ve yapılardan soyut geometrinin kural tabanlı ve algoritmik dünyasına kadar olan tüm bilgi alanına izin vermektedir ve gelecek için mekansal araştırmaların yöntemsel temelinin gücünü artırmaktadır.

Bu eğilim, TNUM tarafından düzenlenen ve bu yazı'da incelenen üç ulusal sempozyuma katılan çalışmalar ile de paralellik göstermektedir. Ayrıca, uluslararası düzeyde gözlenen bu odak farklılığının, ulusal bağlamda Türkiye'de kent morfolojisi alanında çalışan araştırmacılar arasında da karşılığını bulduğunu belirtmek gerekmektedir. Sempozyumlarda yapılan çalışmaların ortaya koyduğu tematik çeşitlilik, kent morfolojisi alanının yakın gelecekte yeni araştırmalarla önünü açacağı sorunlu alanların varlığına işaret etmektedir. Farklı kentsel ve kırsal bağlamlarda tartışmaya açılan araştırma bulguları, ileri çalışmalarla desteklenecek, Türkiye'deki tarihi ve çağdaş yerleşimlerin şekillenmesine ilişkin bilgi birikimini arttıracak ve bu doğrultuda bütüncül bir bakış açısı sağlayacaktır.

5. Sonuç

5.1. TNUM'un Hedeflerinin ve Faaliyetlerinin Özeti

TNUM, araştırmacıların kentsel morfoloji hakkında fikir alışverişinde bulunmaları ve yerel literatüre katkıda bulunmaları için ortak bir platform sağlamak amacıyla Kent Morfolojisi Konuşmaları, Kent Morfolojisi Sözlüğü ve Ulusal Kent Morfolojisi Sempozyumları da dahil olmak üzere çeşitli akademik etkinlikler ve girişimler düzenlemiştir. TNUM'un faaliyetleri, ulusal ve uluslararası işbirliği yoluyla araştırma ağını sağlamlaştırmayı ve yerel çalışmaları küresel toplulukla paylaşmak kadar eşit derecede önemli görülen yerel literatürü desteklemenin önemini vurgulamayı amaçlamaktadır.

Bu yazıda ve sunumumda özel bir odakla incelendiği üzere, TNUM Sempozyumlarında sunulan bildirilerin çeşitliliği, kentsel morfolojinin, farklı doğası ve bağlamı nedeniyle tek bir alanla sınırlandırılmayacağını göstermektedir. Disiplinlerarası çalışmanın gerekliliği ışığında, şehir

planlama ve tasarımı, mimarlık, coğrafya, arkeoloji, kentsel miras ve koruma gibi farklı alanlarda çalışan araştırmacıların, çağdaş Türk şehirlerinin morfolojik sorunlarını farklı ölçek ve bağlamlarda ele almalarının gereği ortaya çıkmaktadır.

5.2. Türkiye’de Kentsel Morfolojinin Geleceği Üzerine Düşünceler

TNUM'un faaliyetlerinin, başta deprem olmak üzere Türkiye'deki afetler ve kentsel form arasındaki her türlü ilişkiye ve ayrıca dünyanın da öncelikli gündeminde olan iklim değişikliği, sürdürülebilirlik, kırsal peyzaj ve akıllı şehirlere odaklanması beklenmektedir. Karbon ayak izinden ısı adalarına kadar ekolojik bir bakış açısıyla ele alınacak çeşitli çalışmalarla kentsel formun farklı araç ve verilerle ilişkisi ele alınarak kentsel morfolojinin diğer disiplinlere hitap eden tarafını ortaya çıkarmak mümkün olacaktır. Son yıllarda hızla artan nüfusun da etkisiyle yaygınlaşan bir yaklaşım haline gelen “akıllı şehirler” konusunda ve ayrıca şehirlerin yapısal çevresini sosyal ve dijital olarak inceleyen, kültürel açıdan dirençli ve sürdürülebilir kentler yaratmak için yapılan çalışmalar da kentsel morfoloji bağlamında hızla artmaktadır.

Ayrıca, öncelikle tüm Anadolu'yu kapsayan çok katmanlı tarihi kent dokularının “DNA'sı veya kentsel kodları” üzerine yapılan araştırmalar ve Türkiye'nin çeşitli şehirlerindeki “çeper kuşak” oluşumları veya “morfolojik bölgeleme” gibi kent morfolojisindeki güncel kavram ve metodolojilerinin incelenmesine yönelik çalışmalar, morfolojinin gelecekteki önemli konularını oluşturmaya devam edecektir. 6 Şubat 2023 tarihinde Türkiye'nin Güneydoğu Anadolu Bölgesi'ndeki 11 büyük kenti etkileyen ve önemli tahribata yol açan büyük deprem, kentlerin çok eski çağlardan beri var olan özgün dokularında ve kültürel coğrafyalarında önemli kayıplara neden olmuştur. Bu kapsamda, depremde hasar gören şehirlerin kentsel formuna ilişkin özel çalışmalar ve tespitler yapılarak, bu şehirlerin kaybolan kentsel hafızasını morfolojik olarak ele alan, sosyokültürel, planlama ve çevresel açıdan yeniden canlandırılması hedefleyen çalışmalara gerek vardır. Bu doğrultuda, TNUM, çalışmaları ve vizyonu ile, farklı disiplinlerden daha fazla genç araştırmacı ve uzmanın kent morfolojisi ekseninde iş birliği yapmasına ve üretmesine destek vermeye devam edecektir.

Not

Bu çalışmanın hazırlanmasında Mert Akay, Ezgi Küçük Çalışkan, Burcu Soygüzeloğlu'nun önemli ölçüde emekleri geçmiştir. Kendilerine teşekkür ederim.

Kaynaklar

- Bilsel, C. (2015). “Kent Tarihi Araştırmalarında Mekânbilimsel Bir Yaklaşım: Batı’da Ve Türkiye’de Kentsel Morfoloji Çalışmalarının Öncülleri”. Türkiye Kentsel Morfoloji Ağı, sy I. Kentsel Morfoloji Sempozyumu Bildiriler Kitabı, Mersin (Ekim). Türkiye:59-77. <https://www.tnum.org.tr/index.php/tnum/article/view/4>
- Bilsel, C. (2018). “Kent Mekânlarının Yeniden Üretiminde Kentsel Morfoloji Ve Kent Mimarlığı Yaklaşımı: Paris Örneği”. Türkiye Kentsel Morfoloji Ağı, sy II. Kentsel Morfoloji Sempozyumu Bildiriler Kitabı, İstanbul (Kasım). Türkiye:35-56. <https://www.tnum.org.tr/index.php/tnum/article/view/66>
- Cömert, N. Z. (2022). *Interim Report on the Membership Structure of ISUF 2022*. (Urban Morphology, ISUF 2022 conference reports. (basılmayan rapor)
- Çalışkan, O., & Bardia M. (2017). "Urban Coherence: A Morphological Definition." *Urban Morphology* 21, no. 2 123-141. Accessed April 16, 2023.
- Çalışkan, O. & Şevik, E. (2022). "Urban Form and Liveability: Towards a Socio-Morphological Perspective." *Built Environment* 48(3) 301-316. Accessed April 17, 2023.
- Çalışkan, O., & Yavuz B. B. (2022). "Pluralist Production of Urban Form: Towards a Parametric Development Control for Unity in Diversity." *Journal of Urban Design* 27(5), 563-588. Accessed April 17, 2023.
- Çalışkan, O., Bardia M. & Mert A.(2022). "Morphological Indicators of the Building Fabric: Towards a Metric Typomorphology." *Journal of Urbanism: International Research on Placemaking and Urban Sustainability*, 1-30. Accessed April 17, 2023.
- Ebru, Ş., Okumuş, G., Efeoğlu, H. E., & Parlak, N. S. (2022). “A Multi-Dimensional Perspective to the Study of Urban Form in Turkey.” *Urban Morphology* 26 (1): 106–107.

- http://www.urbanform.org/online_public/2022_1.shtml.
- Eskidemir, K. & Kubat, A. S. (2020). "Urban Form and Culture: A Comparative Analysis of Anatolian and Italian Town." *Urban Morphology* 24,(1) 53-69. Accessed April 16, 2023. <https://doi.org/10.51347/jum.v24i1.4090>.
- Güvenç, M. (2018). "Kentsel Morfoloji Alanı Kurulurken." Türkiye Kentsel Morfoloji Ağı, sy II. Kentsel Morfoloji Sempozyumu Bildiriler Kitabı, İstanbul (Kasım). Türkiye:73-79.
- Hazar, D., & Kubat, A.S. (2015). "Fringe Belts in the Process of Urban Planning and Design: Comparative Analyses of Istanbul and Barcelona." *A/Z* 12, no. 1 115-125. Accessed April 16, 2023.
- Kropf, K. (2017). *The Handbook of Urban Morphology*. John Wiley & Sons.
- Kubat, A. S. (2010). "The Study of Urban Form in Turkey." *Urban Morphology* 14, no. 1 31-48. Accessed April 15, 2023.
- Kubat, A. S. (2015). "Kentlerin Biçimsel Yapısındaki Sayısal Mantık: Space Syntax". Türkiye Kentsel Morfoloji Ağı, sy I. Kentsel Morfoloji Sempozyumu Bildiriler Kitabı, Mersin (Ekim). Türkiye:32-58. <https://www.tnum.org.tr/index.php/tnum/article/view/3>.
- Kubat, A. S. (2018). "İstanbul Tarihi Yarımada: Morfogenetik Yapısı Ve Değişim Süreci". Türkiye Kentsel Morfoloji Ağı, sy II. Kentsel Morfoloji Sempozyumu Bildiriler Kitabı, İstanbul (Kasım). Türkiye:17-33. <https://www.tnum.org.tr/index.php/tnum/article/view/63>.
- Kubat, A. S. (2022). "Çeper Kuşak Olgusunun İstanbul'un Tarihsel-Coğrafyası Üzerinden Değerlendirilmesi". Türkiye Kentsel Morfoloji Ağı, sy III. Kentsel Morfoloji Sempozyumu Bildiriler Kitabı, Ankara (Mayıs): Türkiye:3-17.
- Kurtulus, İ., & Kürkçüoğlu, İ. E. (2018) "Second Conference of the Turkish Network of Urban Morphology, Istanbul, Turkey, 31 November-2 December 2018," *Urban Morphology*, 23(1), 87-88, 2019.
- Küçük Çalışkan, E., & Kubat, A. S. (2022). "Tracking Morphological Agencies in the Alienated Fringe Belt Plots of Istanbul". *ICONARP International Journal of Architecture and Planning* 10 (2):711-34. <https://doi.org/10.15320/ICONARP.2022.222>.
- Larkham, P. J., & Jones, A. N. (1991). *A Glossary Of Urban Form*. Cheltenham: Historical Geography Research Series 26.
- Larkham, P. J. (2022). "Extending the Scope of Urban Morphology". Türkiye Kentsel Morfoloji Ağı, sy III. Kentsel Morfoloji Sempozyumu Bildiriler Kitabı, Ankara (Mayıs). Türkiye:39-57.
- Strappa, G. (2023). "ISUF Regional Network: Local group coordinator's report", *Urban Morphology, Journal of the International Seminar on Urban Form.*, 27(1), 74-78
- Strappa, G. (2021). "ISUF Regional Network: Local group coordinator's report", *Urban Morphology, Journal of the International Seminar on Urban Form.*, Vol:25, No:2, 211
- Strappa, G. (2018) "Urban Morphology Following the Muratorian Tradition". Türkiye Kentsel Morfoloji Ağı, sy II. Kentsel Morfoloji Sempozyumu Bildiriler Kitabı, İstanbul (Kasım). Türkiye:81-87. <https://www.tnum.org.tr/index.php/tnum/article/view/72>.
- Strappa, G. (2022) "Process Based Architectural Design: Matter / Material / Design / Construction". Türkiye Kentsel Morfoloji Ağı, III. Kentsel Morfoloji Sempozyumu Bildiriler Kitabı, Ankara (Mayıs). Türkiye:79-99.
- Şevik, Ebru, and Olgu Çalışkan. "Coexistence in Space: Stimulating Encounter in the Socially Fragmented Open Urban Fabric." *Built Environment* 48, no. 3 (2022): 364-392. Accessed April 17, 2023.
- Ünlü, T. (2015). "First Symposium of the Turkish Network of Urban Morphology, Mersin, Turkey, 22-23 October 2015," *Urban Morphology*, 20(1), 34, 2016.
- Ünlü, T., & Baş, Y (2015). "Mersin'de Morfolojik Süreçlerin Değerlendirilmesi". Türkiye Kentsel Morfoloji Ağı, sy I. Kentsel Morfoloji Sempozyumu Bildiriler Kitabı, Mersin (Ekim). Türkiye:14-30. <https://www.tnum.org.tr/index.php/tnum/article/view/2>.
- Ünlü, T. (2018). "Mekânın Biçimlendirilmesi ve Kentsel Morfoloji". Türkiye Kentsel Morfoloji Ağı, sy II. Kentsel Morfoloji Sempozyumu Bildiriler Kitabı, İstanbul (Kasım). Türkiye:59-70. <https://www.tnum.org.tr/index.php/tnum/article/view/68>.
- Ünlü, T. (2012). "Değişen Planlama Anlayışının Kentin Biçimine Etkisi: Türkiye Üzerine Morfolojik Bir Değerlendirme". Türkiye Kentsel Morfoloji Ağı, sy III. Kentsel Morfoloji Sempozyumu Bildiriler Kitabı, Ankara (Mayıs). Türkiye:101-24. <https://www.tnum.org.tr/index.php/tnum/article/view/83>.
- Ünlü, T., & Baş, Y (2016). "Multi-nuclear Growth Patterns in a Rapidly Changing Turkish City: A Fringe-belt Perspective." *Urban Morphology* 20, no. 2 107-21. Accessed April 15, 2023.
- Ünlü, T., & Baş, Y (2017) "Morphological Processes and the Making of Residential Forms: Morphogenetic Types in Turkish Cities." *Urban Morphology* 21, no. 2 105-122. Accessed April 16, 2023.